

УДК 373.3.015.31:7

Розвиток творчого самовираження дітей дошкільного віку засобами альтернативних прийомів малювання

Наталія Тодосієнко , Орест Андрійців

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, м. Вінниця, Україна

Анотація

У статті розкрито педагогічний потенціал образотворчого мистецтва як засобу творчого самовираження дітей дошкільного віку; розглянуто напрями формування естетичної культури у вихованні дошкільників, що постає важливою педагогічною проблемою в сучасному освітньому середовищі; уточнено поняття «самовираження», «творче самовираження», «особистісне самовираження» та зв'язок між прагненням до визнання, самореалізації особистості й самовираженням. Обґрунтовано використання нетрадиційних методів малювання задля розвитку творчих здібностей дошкільників і його вплив на загальний розвиток дітей дошкільного віку, що є важливою частиною освітнього процесу; підкреслено важливу роль використання мистецтва, зокрема образотворчого мистецтва, що відіграє, відображає та узагальнює емоційне ставлення до життя в образно-кольоровій формі, розкриває психолого-педагогічні основи формування в дітей естетичних смаків під час творчої діяльності. Подано методичні рекомендації для організації процесу естетичного виховання та мистецького простору в закладі дошкільної освіти; розкрито механізм використання досвіду художньо-творчої діяльності дітей дошкільного віку в процесі використання нетрадиційних технік та альтернативних прийомів малювання. Проведено дослідження процесу використання нетрадиційних технік малювання як засобу активізації творчого самовираження дітей старшого дошкільного віку. Виділено психологічні особливості дітей дошкільного віку – першого етапу реального становлення особистості, формування культури, уміння вербалізувати свої життєві переживання та виражати ціннісне ставлення до оточення, а також розвиток здатності творчо сприймати навколишній світ як тенденцію до самовираження, що проявляється в ранньому віці через прагнення до свободи руху та творчих зусиль. Розглянуто результати впливу позитивної динаміки використання нетрадиційних методів малювання на розвиток творчих здібностей дошкільників; художню діяльність, спрямовану на формування в дітей морально-естетичних цінностей і основ художньої культури; володіння певними художніми засобами вираження та використання їх для втілення своїх почуттів, світогляду та творчих ідей; організацію творчо-розвивальної роботи з дітьми з метою формування самовираження, що полягає в активізації участі у різних видах і формах художньо-творчої діяльності, таких як музична, художньо-мовленнєва, образотворча, зображувальна, декоративно-прикладна та театральна; забезпечення виховання та навчання за допомогою мистецтва.

Ключові слова: інструменти малювання, малювання музики, нетрадиційні техніки та альтернативні прийоми малювання, образотворче мистецтво, творче самовираження, художній розвиток дітей дошкільного віку

UDC 373.3.015.31:7

Development of creative self-expression of preschool children using alternative drawing

Nataliia Todosiienko , Orest Andriitsiv

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University, Vinnitsia, Ukraine

Abstract

The article reveals the pedagogical potential of visual arts as a means of creative self-expression of preschool children. The directions of the formation of aesthetic culture in the education of preschoolers, which is important in the modern educational environment, are considered; «concepts of self-expression», «creative self-expression», «personal self-expression»; the connection between the desire for recognition, self-realization of the individual and self-expression. The use of non-traditional drawing methods for the development of creative abilities of preschoolers and its impact on the general development of preschool children, which is an important part of the educational process, is substantiated; the use of art, in particular fine art, plays an important role, reflects and summarizes the emotional attitude to life in a figurative and colorful form, reveals the psychological and pedagogical foundations of the formation of the aesthetic attitude of children to art during creative activity. Methodological recommendations for the organization of the process of aesthetic education and artistic space in the preschool education institution are presented; the mechanism of using the experience of artistic and creative activities of preschool children in the process of using non-traditional techniques and alternative methods of drawing is revealed. A study of the use of non-traditional drawing techniques as a means of activating the creative self-expression of older preschool children was conducted. Peculiarities of preschool children – the first stage of real personality formation, culture formation, the ability to verbalize their life experiences and express valuable attitudes towards others, as well as the development of the ability to creatively perceive the surrounding world, as well as the tendency to self-expression that manifests itself at an early age due to the desire to freedom of movement and creative efforts. The results of the positive dynamics of the use of non-traditional drawing methods for the development of creative abilities of preschoolers are considered; artistic activity aimed at forming moral and aesthetic qualities and the foundations of artistic culture in children; owning certain artistic means of expression and using them to express one's feelings, outlook and creative ideas; providing education and learning through art. The organization of creative and developmental work with children for the purpose of forming self-expression, which consists in activating participation in various types and forms of artistic and creative activities, such as musical, artistic and speech, visual, pictorial, decorative and applied, and theatrical, is highlighted.

Keywords: drawing tools, drawing music, non-traditional techniques and alternative methods of drawing, visual arts, creative self-expression, artistic development of preschool children

Постановка проблеми. Сучасні тенденції в освіті в Україні пов'язані з необхідністю виховати особистості нового типу, які мають високий рівень духовності і культури, є креативними, здатними творчо реалізувати свій інтелектуальний потенціал. Національна доктрина розвитку освіти України в XXI столітті ставить на перше місце здатність дитини розвивати творчі здібності в різних сферах життєдіяльності та підкреслює, наскільки важливо створити сприятливе розвивальне середовище, яке уможливить реалізацію творчого потенціалу [7]. Сучасні дослідження В. Кременя, Л. Лук'янової та Н. Ничкало розглядають новітні методологічні підходи до реформування освітнього процесу. На розвиток інноваційних підходів в освіті спрямовані ідеї науковців, таких як О. Акімова, Р. Гуревич, А. Коломієць, Г. Кіт, Н. Лазаренко, Т. Кривошея, В. Шахов та ін.

Державна Національна програма «Освіта» Україна XXI століття визначає, що одним із пріоритетних напрямів реформування основ національного виховання є забезпечення можливостей постійного духовного самовдосконалення та формування інтелектуального та культурного потенціалу особистості. Отже, «знання самі по собі не забезпечують розвиток, навіть інтелектуальний. Знання є лише базою, основою для розвиваючого навчання, його проміжним, але не підсумковим результатом. Тому навчання повинно бути орієнтовано на розвиток особистості, на реалізацію її потенційних можливостей. Домінування знань має бути замінене домінуванням особистості, людиноцентризмом, що передбачає розвиток особистості, так званий – “культ особистості”, її самотворення, самоствердження, самореалізацію» [3, с. 321]. Як важливий складник культури народу, спосіб образного осмислення навколишнього світу та частина духовного життя людини й суспільства, мистецтво відіграє важливу роль у вирішенні цієї проблеми. «Використання візуального мистецтва як інструменту для творчого розвитку особистості дитини є важливим задля розвитку творчих здібностей та формування загальної та естетичної культури» [8, с. 147]. Основні концептуальні положення розвитку педагогічної освіти представлені в таких державних актах, як Закон України «Про освіту», освітні програми «Дитина», «Стежинки у Всесвіт» та «Я у Світі», Базовий компонент дошкільної освіти [1].

Сьогодні інноваційним напрямом педагогічної науки є артосвіта, яка спрямована на розвиток творчих сил особистості дитини та розвиток творчої активності. Образотворча діяльність є однією з основних форм творчості в сучасних закладах дошкільної освіти. Використання нетрадиційних методів малювання є важливою частиною освітнього процесу задля розвитку творчих здібностей дошкільників, і його вплив на загальний розвиток дітей дошкільного віку є значним, але, як показав аналіз наукових праць, питання застосування альтернативних технік і нетрадиційних прийомів малювання, що є чудовим способом займатися творчістю з дітьми дошкільного віку, використовується недостатньо. Актуальність дидактичних студій у цій площині також підсилюється недостатньою науковою й методичною розробленістю проблеми дослідження та низкою суперечностей, що виникають у практичній діяльності між потенційними можливостями формування творчого саморозвитку та реальним станом організації зображувальної діяльності дітей дошкільного віку; потребами дітей у спілкуванні з мистецтвом та стереотипними підходами до освітнього процесу в закладах дошкільної освіти; традиційними формами й методами та необхідністю використання сучасних інноваційних технологій у процесі формування творчого саморозвитку дітей дошкільного віку.

Мета статті полягає в дослідженні використання нетрадиційних методів малювання як засобу стимулювання творчих здібностей дітей старшого дошкільного віку.

Виклад основного матеріалу. Дослідження творчих здібностей дітей дошкільного віку, а також визначення методів і ресурсів для забезпечення творчого самовираження дітей є надзвичайно важливими. Необхідно визначити, як інтегрувати образотворче мистецтво та ігри в освітній процес закладу дошкільної освіти, щоб максимізувати ефективність розвитку творчих здібностей дошкільників.

Проблема творчого самовираження дітей завжди є актуальною, оскільки розвиток особистості в дошкільному віці залежить від задоволення потреб дитини в активності, зокрема у творчій ініціативі. Огляд наукової літератури та аналіз ситуації в сучасній педагогічній практиці засвідчує помітне збільшення інтересу до різноманітних видів творчої активності, удосконалення творчих здібностей дошкільників і спосо-

бів їх творчого самовираження. Дослідники І. Бех, І. Волощук, І. Зязюн, О. Киричук, О. Коненко, Л. Левченко, О. Сухомлинська вивчали психолого-педагогічний аспект самовираження. Процес розгортання юною особистістю своєї життєдіяльності, індивідуальної форми свого соціального буття називається особистісним самовираженням. У роботах О. Аніщук, Л. Березовської, О. Баришевої, Т. Бігільдевої, В. Зарицької, Л. Середюк, Н. Корчаткова підкреслюється, що участь у різноманітній творчій діяльності є важливим компонентом розвитку особистості у дитячому віці. У цьому процесі мистецька діяльність є важливим засобом самопізнання, самовираження та самореалізації людини. Наукові розвідки Г. Григоренко, Г. Кіт, Т. Коваль, Л. Ліхницької, Л. Масол, А. Микуліної, О. Опалюк, О. Половіної, Л. Старовойт, Н. Тодосієнко, Л. Шульги розглядають проблеми творчого розвитку та методи реалізації, які були обрані відповідно до вікової групи дітей, їхнього психофізичного розвитку.

Таким чином, у педагогіці художня діяльність спрямована на формування у дітей морально-естетичних цінностей і культурних орієнтирів, володіння певними художніми виражальними засобами та використання їх для втілення своїх почуттів, світогляду та творчих ідей, забезпечення виховання та навчання за допомогою мистецтва. Ми визначили поняття «творче самовираження», «особистісне самовираження» та «самовираження» на основі аналізу психолого-педагогічної літератури. З'ясували, що існує тісний зв'язок між прагненням до визнання, самореалізацією особистості та самовираженням. Дошкільний вік є основою формування особистості. Термін «самовираження» педагоги розглядають як відображення внутрішніх почуттів людини (потреб, інтересів, мотивів тощо). Фахівці стверджують, що прагнення кожної людини показати іншим своє «Я» є наслідком потреби у самовираженні. Розвиток самосвідомості та формування емоційно-ціннісного ставлення до себе та інших залежить від процесу самовираження дошкільників. «Процес самовираження має бути творчим. Творчість особистості є основою творчого самовираження. Мистецька діяльність (музична, образотворча, театралізована) є особливим способом творчого самовираження дітей. Ця діяльність включає основні елементи сприймання, виконання та творення» [5, с. 178].

Загальна здатність дитини до творчості є однією з основних рис особистості та становить комплекс інтелектуальних та особистісних особливостей, які сприяють розвитку та прояву творчості. Дитина повинна бути впевнена в своїй природній здатності самостійно діяти, щоб бути творчою. Педагоги-дослідники виокремлюють кілька стадій творчої активності у формуванні самовираження дитини: 1) наслідування (копіювання готового); 2) творче наслідування (внесення елементів новизни, прояв самодіяльності без істотних змін у запропонованій схемі дій, зразка, ідеї); 3) репродуктивна творчість (уміння взяти за основу запропоновану схему, але істотно її переробити, внести зміни), ця стратегія характерна для дошкільників-креативів; 4) справжня творчість, створення нового, вона недоступна дошкільникові, адже створити оригінальну ідею можна лише на вершині свого креативного розвитку та на підґрунті сформованих здібностей.

Відомо, що дошкільний вік – це найперший етап реального становлення особистості, формування культури, уміння вербалізувати свої життєві переживання та виражати ціннісне ставлення до оточення, а також розвиток здатності творчо сприймати навколишній світ. Згідно з дослідженнями науковців, тенденція до самовираження вивляється в ранньому віці через прагнення до свободи руху та творчих зусиль. Так, дітям цікаво дізнатися, як можна створити красивий малюнок, не витрачаючи часу на пошук традиційних художніх інструментів. З цієї причини педагоги навчають дітей робити малюнки за допомогою різноманітних нетрадиційних методів малювання, які включають всі доступні художні матеріали, інструменти та засоби. Цей процес образотворення, нетрадиційного малювання, полягає в першу чергу в грі, оскільки гра є основною діяльністю дитини в дошкільному віці і викликає лише захоплення та позитивні емоції. Крім того, під час гри дитина засвоює основні принципи творчості, як-от: образотворення, отримання навичок, навчання роботи з фарбами та іншими матеріалами, розуміння значення кольору, самовираження в малюнках, передача своїх почуттів і фантазування фарбами. Робота з дітьми включає різні види діяльності з використанням різних видів образотворчої діяльності. Вона може відбуватися як у малих групах, так і в спільній діяльності дорослого та дитини. Нетрадиційні методи малювання різними фарбами до-

звояють сміливо поєднувати кольори за допомогою пальців, штампів, паличок, нитки та інших підручних предметів. Дошкільники відчують позитивний емоційний інтерес до творчої діяльності та результатів малювання, а також до інструментів роботи, таких як штампи, зубні щітки та матеріали для зображення.

Ознайомлення дітей з художніми матеріалами для малювання, вивчення основних правил використання інструментів для роботи з ними, спостереження за навколишнім світом, створення образів і простих сюжетів – це важливі етапи навчання. «Педагоги повинні постійно піклуватися про отримання естетичних вражень, демонструвати дітям, як шукати красу, і показувати, наскільки добре вони навчилися за допомогою цих естетичних вражень» [11, с. 198].

На наш погляд, «зміст, форми, методи та прийоми роботи з дітьми, різноманітність умов для художньої діяльності та використання різноманітних матеріалів сприяють ефективному розвитку художніх здібностей у дітей» [2, с. 64]. Дослідники та методисти пропонують кілька найпростіших і доступних методів образотворчого мистецтва, одним із яких є малювання зображень пальцями. Таким «інструментом» можна створити гарний український розпис, малюнки квітів, рибок, звірів, дощичку та гілок горобини. Вмочивши пальці або кілька пальців у підготовлену фарбу, залишити відбитки на аркуші паперу, які поєднуються в оригінальний малюнок.

Також зображення дитячих долоньок способом нанесення їх відбитка на паперовий аркуш є цікавою технікою, яка може бути альтернативою для традиційного малювання. У такий спосіб можна показати абсолютно різні об'єкти. Для цього потрібно нанести фарбу різних кольорів пензликом на руку і зробити відбиток дитячої долоньки на папері.

Доцільно використовувати метод малювання сухою жорсткою щіточкою, умоченою у фарбу. Техніка стемпінг передбачає нанесення рельєфного візерунка на основне зображення, наприклад, щоб відобразити пухнасту шерсть тварини, колючки їжачка та інші такі фактури.

Зазначимо, що вихователь може запропонувати дітям створити графічну композицію за допомогою методу монотипії «Зоряне небо». Сюжетне малювання, ілюстрування, безпредметний живопис і плямографія є одними з дуже корисних, цікавих і доступних прийомів малювання музики. Змішуючи фарби, дитина може миттєво створювати

фантастичні образи казкових звірів, квітів, «пейзажів» і виражати свої почуття та настрої. Важливим фактором є те, як педагог створює умови та естетичне середовище, у якому дитина емоційно реагує на кольори та форми під час їхнього вибору. Для виконання завдань можна використовувати фонову музику як супровід творчого процесу. Дошкільники дуже цікавляться малюванням за допомогою звичайних ватних паличок. Це дуже простий і доступний спосіб, який чудово підходить для відтворення крапель дощу, розфарбовування листочків дерев або малювання різних візерунків і орнаментів.

Творчий розвиток дітей активізує навчання малюванню за допомогою поролонових паличок і різнокольорових фарб. Так можна створити цікаве, нестандартне колірне рішення для малюнка. Дітям у дошкільних закладах корисно пропонувати складніші методи альтернативного малювання, які вимагають більшої уваги та зосередженості. Ще одним методом нетрадиційного малювання є набризк. Використовуємо такі інструменти, як фарба та папір, зубна щітка, лінійка, гребінець і трафарети. На папір викладають трафарети, які були заздалегідь підготовлені: зображення дерев, квітів, звірів, рибок, сніжинок, будівель тощо і розбризкуванням із щітки наносимо фарбу. Після зняття трафарету залишаються незафарбовані силуети різних об'єктів, які можна розфарбувати пензлем. Найзручніше цим способом малювати небо, море або салют. Відбиток зім'ятого паперу є дуже простим засобом, слід притиснути папір до штемпельної подушки з фарбою, щоб залишити відбиток на підготовленому картоні або папері. Кольори можна комбінувати, але для цього потрібно змінити фарбу, зім'ятий папір і штемпельну подушку.

Слід зазначити, що дошкільники також люблять малювати крейдою, водою та аквареллю. Дитині потрібно намалювати будь-яке зображення, використовуючи воскову крейду й пофарбувати акварельними фарбами, можна навіть кількома шарами. Після цього намальований крейдою малюнок залишиться незабарвленим. Малювання свічкою та аквареллю також використовують подібні методи. У цьому малюванні застосовують той самий принцип, але воскову крейду замінює звичайна свічка. Після фарбування аквареллю паперу об'єкт, зображений свічкою, залишиться незафарбованим, у білому кольорі.

Для техніки малювання целофановим кульком з дітьми ми використали аркуш паперу, акварельні фарби, пензлик і розрізаний целофановий кульок. Необхідно швидко нанести шар акварелі на папір, щоб фарба не висохла. На центральну частину пофарбованого паперу накладається розрізаний кульок і зминається, щоб створити різні візерунки. Кульки повинні добре прилипнути до фарби. Вода і акварель збереться в місцях, де є зморшки. Таким чином зображення в цих місцях буде світлішим, ніж у всьому малюнку. Коли фарба висихає, слід обережно зняти кульки. Як наслідок на пофарбованому папері вийде цікавий візерунок. Лист із дивовижним зафарбовуванням стане чудовою основою для створення інших малюнків. Цей метод можна використовувати для виготовлення листівок і аплікацій, вирізання сніжинок різних кольорів і створення привабливих речей.

Так, задля опанування техніки друку нами запропоновано штемпельні подушечки, акварель, папір і печатки з малюнком, який можна зобразити кульковою ручкою. Структура відбитків листя, звичайні опалі з дерев листочки є чудовим матеріалом для створення різних малюнків. Для цього на одну сторону фарбу наносять пензликом, а потім листочок прикладають до паперу і залишається відбиток. Процес малювання пір'ям потребує кількох пір'їн і акварельних фарб різних кольорів. Кожне з них занурюють у фарбу, а потім проводять по підготовленому аркушу паперу, створюючи привабливі хвилясті лінії. У монотипії можна використовувати один аркуш або два. У першому випадку лист розгортають, складають двічі й на одній з його частин малюється фарбами половину певного предмета. У другому – аркуш накладається зверху. Для малювання по вологому використовується ватний тампон для зволоження паперу, на якому створюємо малюнок аквареллю. Виходить розмите зображення.

Отже, у процесі застосування альтернативних технік образотворення підтверджено позитивну динаміку розвитку творчого самовираження дітей старшого дошкільного віку, що відображено у прикінцевому зрізі після завершення експерименту. Порівняльні результати рівнів КГ та ЕГ до початку та після експерименту показали позитивну динаміку в ЕГ. Засвідчено, що високий рівень творчого самовираження дітей у експериментальних групах завдяки застосуванню засобів арт-освіти зріс на 7,02%. Середній рівень сформованості творчих здібностей виявлено у 38,2% дітей, що на 8,0% більше, ніж до експерименту. Натомість, зменшилася на 15,3% частка дошкільників з низьким рівнем. У контрольних групах динаміка не така значна, і потребує додаткової стимуляції. Отже, статистично доведено, що впровадження методів арт-освіти, прийомів альтернативного малювання, зображувальної діяльності як засобу творчого розвитку сприяє позитивній динаміці в рівнях творчого самовираження дітей дошкільного віку.

Висновки. Таким чином, нетрадиційні техніки малювання є важливим засобом творчого саморозвитку дітей старшого дошкільного віку. Розглянуто використання нетрадиційних методів малювання, яке впливає на розвиток творчих здібностей дошкільників й формування естетичної культури підростаючого покоління, що стає все більш важливим у сучасних освітніх середовищах, а використання інновацій та сучасних технологій мистецтва, зокрема образотворчого, відіграє важливу роль у цьому процесі, оскільки воно відображає емоційне ставлення людини до життя в образно-кольоровій формі; розкриває психолого-педагогічні основи формування у дітей естетичних орієнтирів у світі мистецтва під час творчої діяльності.

Список використаних джерел

1. Базовий компонент дошкільної освіти / наук. керівництво Т. О. Піроженко, авторський колектив: О. М. Байєр, О. К. Безсонова, О. К. Брежнева, Н. В. Гавриш, Л. П. Загородня. Київ, 2021. 38 с. URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshkilnoi%20osvity.pdf (дата звернення: 02.02.2024).
2. Дабіжа Л. П., Дабіжа К. Л., Комарівська Н. О. Використання арт-технологій в роботі з дітьми з особливим освітніми потребами. Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми: збірник наукових праць. 2022. Вип. 64. С. 64-71. <https://doi.org/0.31652/2412-1142-2022-64-64-71>
3. Кіт Г. Г. Творчий характер дослідницької діяльності учасників педагогічного процесу. Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Педагогіка і психологія. Вінниця, 2011. Вип. 34. С. 320-325.
4. Лазаренко Н. І., Гуревич Р. С., Горохівська Т. М. Компетентнісний підхід як провідний методологічний концепт формування професійно-педагогічної культури майбутніх педагогів в умовах євроінтеграції. Інтеграція в європейський освітній простір: діалог зі стейкхолдерами: колективна монографія. Вінниця: Друк, 2022. С. 4-24.
5. Мальов С. В., Тодосієнко Н. Л. Впровадження інноваційних педагогічних технологій в естетичне виховання дітей молодшого шкільного віку. Сучасна наука та освіта: стан, проблеми, перспективи: зб. матеріалів III Міжнародної науково-практичної конференції 20-21 березня 2023 року в ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка». Луганськ, 2023. С. 178-180. <https://doi.org/10.12958/978-617-8016-78-4-2023>
6. Микуліна А. К. Розвиток творчості у дошкільників у процесі малювання нетрадиційними техніками. Освіта і наука. 2018. № 2 (25). С. 134-138. [https://doi.org/10.31339/2617-0833-2018-2\(25\)-134-138](https://doi.org/10.31339/2617-0833-2018-2(25)-134-138)
7. Національна доктрина розвитку освіти: Указ Президента України від 17.04.2002 р. № 347/2002. Дошкільне виховання. 2002. № 7. С. 10-12.
8. Опалюк О. М. Особливості використання нетрадиційних технік образотворчого мистецтва на уроках малювання в допоміжній школі. Актуальні питання корекційної освіти. <https://aqce.com.ua/download/publications/86/95.pdf/>
9. Половіна О. Н. Упровадження технологій художньо-творчого розвитку в арт-освіті дітей дошкільного віку. Арт-освіта дітей дошкільного віку: свобода, творчість, інтеграція: обласний онлайн-семинар Сумського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти 2020 рік, 28 жовтня, на базі Сумського ОІППО. URL: <https://www.narodnaosvita.sumu.ua> (дата звернення: 07.02.2024).
10. Старовойт Л. В., Ліхичка Л. М. Розвиток художньо-творчих здібностей дітей старшого дошкільного віку засобами декоративно-ужиткового мистецтва. Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми. 2022. Вип. 64. С.147-160. <https://doi.org/10.31652/2412-1142-2022-64-147-160>
11. Тодосієнко Н. Л., Мальов С. В. Професійна підготовка майбутніх вчителів початкових класів до формування міжпредметних естетичних компетентностей дітей молодшого віку. Мистецька освіта ХХІ століття виклики сьогодення: матеріали VIII Міжнародної науково-практичної конференції, 27-28 квітня 2023 року. Ужгород, 2023. С. 198-201. https://doi.org/10.59694/ped_sciences.2023.03.162
12. Lazarenko N. I., Kolomiets A. M., Kolesnik K. A. Peculiarities of Organization of Group Interaction of Preschool Children in the Process of Game-Experimentation. Preschool Education: Global Trends, 2022. <https://doi.org/10.31470/2786-703X-2022-2-123-138>

References

1. Bazovyi komponent doshkilnoi osvity / Naukove kerivnytstvo Pirozhenko T. O., avtorskyi kolektyv: Baiier O. M., Bezsonova O. K., Brezhnieva O. K., Havrysh N. V., Zahorodnia L. P. 2021. Retrieved from https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshkilnoi%20osvity.pdf [in Ukrainian].
2. Dabizha, L. P., Dabizha, K. L., & Komarivska, N. O. (2022). Vykorystannia art-tekhnologii v roboti z ditmy z osoblyvymy osvithnyimi potrebamy. [The Use of Art Technologies in Working with Children with Special Educational Needs]. Suchasni informatsiini tekhnologii ta innovatsiini metodyky navchannia v pidhotovtsi fakhivtsiv: metodolohiia, teoriia, dosvid, problemy – Modern Information Technologies and Innovative Teaching Methods in

- Training Specialists: Methodology, Theory, Experience, Problems. zbirnyk naukovykh prats, 64, 64-71. [in Ukrainian]. <https://doi.org/0.31652/2412-1142-2022-64-64-71>
3. Kit, H. H. (2011). Tvorchy kharakter doslidnytskoi diialnosti uchashnykiv pedahohichnoho protsesu [The Creative Nature of the Research Activity of the Participants in the Pedagogical Process]. Naukovi zapysky Vinnytskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Mykhaila Kotsiubynskoho – Scientific Notes of Vinnytsia State Pedagogical University named after Mykhailo Kotsiubynskiy. Serii: Pedahohika i psykholohiia. Vinnytsia, 34, 320-325.
 4. Lazarenko, N. I., Hurevych, R. S., & Horokhivska, T. M. (2022). Kompetentnisnyi pidkhd yak providnyi metodolohichnyi kontsept formuvannia profesiino-pedahohichnoi kultury maibutnikh pedahohiv v umovakh yevrointehratsii. Intehratsiia v yevropeiskyi osvittnii prostir: dialoh zi steikkholderamy [Competency Approach as a Leading Methodological Concept of Formation of Professional and Pedagogical Culture of Future Teachers in the Conditions of European Integration. Integration into the European Educational Space: Dialogue with Stakeholders]: kolektyvna monohrafiia. Vinnytsia: TOV «Druk», 4-24.
 5. Malov, S. V., & Todosiienko, N. L. (2023). Vprovadzhennia innovatsiinykh pedahohichnykh tekhnolohii v estetychne vykhovannia ditei molodshoho shkilnoho viku. [Implementation of Innovative Pedagogical Technologies in the Aesthetic Education of Children of Primary School Age]. Suchasna nauka ta osvita: stan, problemy, perspektyvy – Modern Science and Education: State, Problems, Prospects: mat-ly III Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii 20-21 bereznia 2023 roku v DZ «Luhanskyi natsionalnyi universytet imeni Tarasa Shevchenka. Luhansk, 178-180. [in Ukrainian]. <https://doi.org/10.12958/978-617-8016-78-4-2023>
 6. Mykulina, A. K. (2018). Rozvytok tvorchosti u doshkilnykiv v protsesi maliuvannia netradytsiinykh tekhnikamy [Development of Creativity in Preschoolers in the Process of Drawing with Non-traditional Techniques]. Mizhnarodnyi naukovyi zhurnal «Osvita i nauka» – International Scientific Journal «Education and Science», 2 (25), 134-138.
 7. Natsionalna doktryna rozvytku osvity. (2022). [National Doctrine of Education Development]: Ukaz Prezidenta Ukrainy vid 17.04.2002 p. № 347/2002. Doshkilne vykhovannia – Preschool Education. 7, 10-12.
 8. Opaliuk, O. M. Osoblyvosti vykorystannia netradytsiinykh tekhnik obrazotvorchoho mystetstva na urokakh maliuvannia v dopomizhnii shkoli [Peculiarities of the Use of non-traditional Fine Art Techniques in Drawing Lessons in an Auxiliary School]. Aktualni pytannia korektsiinoi osvity – Current Issues of Correctional Education. [in Ukrainian]. <https://aqce.com.ua/download/publications/86/95.pdf/>
 9. Polovina, O. N. (2020). Uprovadzhennia tekhnolohii khudozhno-tvorchoho rozvytku v art-osviti ditei doshkilnoho viku [Implementation of Technologies of Artistic and Creative Development in Art Education of Preschool Children]. Art osvita ditei doshkilnoho viku: svoboda, tvorchist, intehratsiia – Art Education of Preschool Children: Freedom, Creativity, Integration: oblasnyi onlain-seminar Sumskoho oblasnoho instytutu pisliadyplomnoi pedahohichnoi osvity 2020 rik, 28 zhovtnia, na bazi Sumskoho OIPPO. [in Ukrainian]. <https://www.narodnaosvita.sumu/ua>
 10. Starovoit, L. V., & Likhitska, L. M. (2022). Rozvytok khudozhno-tvorchykh zdibnostei ditei starshoho doshkilnoho viku zasobamy dekoratyvno-uzhytkovoho mystetstva. [Development of Artistic and Creative Abilities of Children of Older Preschool Age by Means of Decorative and Applied Art.] Suchasni informatsiini tekhnolohii ta innovatsiini metodyky navchannia v pidhotovtsi fakhivtsiv: metodolohiia, teoriia, dosvid, problem – Art Education of Preschool Children: Freedom, Creativity, Integration, 64, 147-160.
 11. Todosiienko, N. L., Malov, S. V. (2023). Profesiina pidhotovka maibutnikh vchyteliv pochatkovykh klasiv do formuvannia mizhpredmetnykh estetychnykh kompetentnostei ditei molodshoho viku [Professional Training of Future Primary School Teachers for the Formation of Interdisciplinary Aesthetic Competences of Younger Children]. Mystetska osvita 21 stolittia vykylyky sohodennia – Art Education of the 21st Century, Today's Challenges: mat-ly VIII Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii, 27-28 kvitnia 2023 roku (forma provedennia – dystantsiina). Uzhhorod, 198-201. [in Ukrainian]. https://doi.org/10.59694/ped_sciences.2023.03.162
 12. Lazarenko, N. I., Kolomiiets, A. M., & Kolesnik, K. A. (2022). Peculiarities of Organization of Group Interaction of Preschool Children in the Process of Game-Experimentation. Preschool Education: Global Trends, 2. <https://doi.org/10.31470/2786-703X-2022-2-123-138>

Про авторів

Наталія Тодосієнко, кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри мистецьких дисциплін дошкільної та початкової освіти, e-mail: nata.todosienko@gmail.com

Орест Андрійців, провідний концертмейстер кафедри мистецьких дисциплін дошкільної та початкової освіти, e-mail: andriitsivorest@gmail.com

About the Authors

Nataliia Todosiienko, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Art Disciplines of Preschool and Primary Education, e-mail: nata.todosienko@gmail.com

Orest Andriitsiv, leading accompanist, Department of Art Disciplines preschool and primary education, e-mail: andriitsivorest@gmail.com